

Актуальні підходи до моніторингу якості підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти

Анотація. В статті йдеться про актуальні підходи до моніторингу якості підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти. Встановлено, що моніторинг дає змогу вчасно виявити негативні тенденції, проблеми в освітній діяльності й знайти шляхи їхнього розв'язання. Основними вимогами щодо проведення моніторингу є: об'єктивність: максимальне виключення суб'єктивних оцінок; облік усіх результатів (позитивних і негативних); створення рівних умов для перевірки усіх учнів; валідність: повна й усебічна відповідність пропонованих контрольних завдань досліджуваному матеріалу, чіткості критеріїв вибору й оцінювання, можливість підтвердження позитивних чи негативних результатів різними засобами контролю; надійність: стійкість результатів одержаних під час повторного контролю та у проведенні контролю внутрішніми та зовнішніми експертами; систематичність: проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та системі.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, цілі й завдання моніторингу, рейтинг, модульне навчання.

Abstract. The article deals with current approaches to monitoring the quality of training of future skilled workers in vocational education institutions. It is established that monitoring allows to identify in a timely manner negative trends, problems in educational activity and to find ways to solve them. The main requirements for monitoring are: objectivity: maximum exclusion of subjective assessments; accounting of all results (positive and negative); creating a level playing field for all students; validity: full and comprehensive compliance of the proposed control tasks with the test material, the clarity of selection and evaluation criteria, the possibility of confirmation of positive or negative results by different means of control; reliability: the robustness of the results obtained during re-control and control by internal and external experts; systematic: conducting stages and types of monitoring in a specific sequence and system.

Keywords: monitoring, quality of education, monitoring goals and objectives, rating, unit training.

Постановка наукової проблеми. Національною доктриною розвитку освіти й чинною законодавчою базою визначено якість мети освіти, а державними стандартами освіти – якість навчальних результатів. Якість педагогічного процесу ще залишається предметом обговорення і дискусій, полем для наукових досліджень і практичної апробації. Тлумачення процесу пошуку «якості» припускає вивчення питань, котрі мають відношення до якості підготовки учнів, інфраструктури й освітнього середовища.

Крім зростання вимог і зацікавленості українського суспільства в суттєвому поліпшенні якості освітньої діяльності, ця проблема актуалізується й іншими чинниками. Йдеться про те, що освіта, особливо професійна, стає більш масовою. І це зумовлює проблему можливої девальвації стандартів, перетворення цієї освітньої галузі у своєрідний додаток господарського комплексу. Проблема оцінювання якості освіти актуальна й тому, що в умовах розвитку демократичного суспільства постає гостра вимога до закладів освіти ставати відкритими та підзвітними громадянському суспільству з погляду результатів своєї діяльності. Не менш важливе значення мають і процеси глобалізації, підвищення мобільності учнів, студентів, викладачів. Виникає необхідність порівняння результатів функціонування української освітньої системи з національними освітніми системами інших держав. Зробити таке порівняння без функціонування ефективної системи моніторингу якості освіти неможливо.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Якість професійно-технічної освіти є проблемною категорією, адже в умовах різкого старіння робітничих кадрів, зниження кількості робітників високого рівня кваліфікації (в економіці України таких, за різними оцінками, ~10%, тоді як у європейських країнах – ~50%) більшість ПТНЗ готують випускників за професіями, що не мають попиту в суб'єктів господарювання. 2/3 роботодавців вважають якість підготовки та рівень кваліфікації випускників низькими і такими, що не відповідають потребам виробництва. Статистичні дані свідчать про те, що через 1,5 року після працевлаштування за направленнями спостерігається тенденція зменшення працевлаштованих випускників ПТНЗ до 62-72%, а впродовж 5 років ця кількість зменшується до 25-30%.

Сучасні світові тенденції у сфері якості зведені до розробки єдиних критеріїв і стандартів гарантії якості освіти європейських країн у рамках Болонського процесу; створення, розвитку й гармонізації національних систем акредитації, освітніх програм професійних навчальних закладів Європи; розробки й упровадження системи якості освіти, використовуючи різні моделі систем якості, в т.ч. модель Міжнародних стандартів ENQA, міжнародні стандарти серії ISO 9001:2000, модель

Європейського фонду з менеджменту якості (EFQM) та інші моделі управління якістю [1].

Мета і завдання статті. Визначити особливості ефективного контролю всіх видів навчальної діяльності учнів у ПТНЗ на засадах моніторингу якості навчання в умовах модульної системи організації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Моніторинг якості професійної підготовки фахівців для передбачає обстеження, спостереження та аналіз процесу навчання та надає можливості одержувати і використовувати інформацію про адекватність педагогічних технологій, форм, методів і засобів; здійснювати корекцію освітнього процесу.

На якість освіти впливають якість освітніх стандартів, зміст навчальних планів і програм, професійна компетентність та педагогічна майстерність викладацького складу, рівень і якість шкільної підготовки учнів, якість організації навчального процесу та науково-методичне забезпечення, матеріально-технічна база, морально-психологічний клімат тощо.

Укладачі навчальних програм та розробники навчально-методичної літератури мають швидко реагувати на зміни, що відбуваються в соціальному та економічному житті. У формуванні змісту важливими завданнями є: гармонізація навчальних дисциплін та розподіл часу з урахуванням їх значущості в професійній підготовці фахівців; варіативність навчальних програм, зокрема індивідуальних; перехід до індивідуальних форм і технологій навчання з широким використанням інтерактивних та тренінгових технологій. Тому на початку моніторингу визначаються цілі його реалізації:

1) забезпечення якості освітньої підготовки майбутніх фахівців, визначення ступеня їх професійної компетентності, рівня підготовки до практичної діяльності відповідно до вимог галузевих стандартів – освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми тощо;

2) одержання та використання інформації про адекватність педагогічних технологій, форм, методів та засобів навчання;

3) коригування змісту навчання, вибір ефективних педагогічних технологій, форм навчання, самостійної роботи учнів, контролю результатів аудиторної і позааудиторної роботи учнів тощо;

4) упровадження в освітній процес інновацій, авторських методик викладання, які виводять професійну діяльність на якісно новий рівень.

Навчальний заклад несе відповідальність за якість надання освітніх послуг, тому необхідно забезпечити рівень підготовки майбутніх фахівців відповідно до стандартів, вимог, що висуває суспільство до сучасних фахівців. Навчальний заклад має демонструвати якість як на національному, так і міжнародному рівнях.

У ПТНЗ на адміністративному рівні систематично проводяться такі заходи: аналіз поточної успішності та результатів семестрового контролю; облік успішності; аналіз відомостей кафедр про відвідування занять та інформування кафедр про заходи з усунення негативних наслідків; проведення індивідуальної роботи з учнями, з'ясування причин, що зумовлюють труднощі в навчанні; організація роботи старост і залучення їх до системного контролю за відвідуванням занять та успішністю; участь у проведенні директорського контролю, контролю «виживаності» знань тощо.

Предметні кафедри забезпечують: організацію освітнього процесу; якісне навчально-методичне забезпечення і викладання навчальних дисциплін; систематичне проведення всіх видів вхідного, поточного та підсумкового контролю; оцінювання та діагностування рівня навчальних досягнень учнів; постійний зворотній зв'язок із адміністрацією, структурними підрозділами ПТНЗ з питань відвідування, успішності, модульного контролю тощо.

Теоретичною базою моніторингу якості професійної підготовки фахівців є галузевий стандарт освіти, що визначає систему вимог, необхідних для виконання професійних обов'язків, і сукупність моральних, особистісних якостей, що забезпечують успішне функціонування фахівця в професійному середовищі. Перед проведенням моніторингу необхідно визначити цілі, засоби і створити інформаційне (інформаційно-методичне) забезпечення.

Послідовність моніторингу якості професійної підготовки у ПТНЗ полягає у: визначенні вхідного рівня компетентностей учнів; спостереженні на всіх видах занять за діяльністю викладачів та учнів; аналізі занять за певною схемою спостереження; діагностуванні рівня компетентностей учнів на всіх етапах навчання; визначенні динаміки певних показників (критеріїв).

Крім викладачів та зовнішніх експертів, до проведення моніторингу та обробки результатів залучають фахівців з аналізу та адаптації інформації, які виконують роль посередників між виконавцями та особою, що приймає рішення, як це робиться в разі експертного прогнозування.

Програма моніторингового контролю передбачає: вхідний, поточний та підсумковий контроль;

створення діагностичного комплексу, банку тестів; методику моніторингу тощо. Наприклад, при перевірці письмових завдань із дисциплін професійної підготовки враховується: правильність відповіді на поставлене запитання; розуміння учнем теоретичного матеріалу та вміння застосовувати знання в практичній діяльності; здатність учнем логічно та правильно подавати матеріал у відповідях.

Активізація навчання та мінімізація фактора суб'єктивізму в оцінюванні компетентностей учнів сприяє застосуванню нових технологій навчання та різноманітних форм контролю. Рейтингова система оцінювання знань та вмінь впроваджується з метою стимулювання й організації систематичної навчальної діяльності учнів, забезпечення об'єктивності в оцінюванні знань, посилення мотиваційного компонента, формування самостійних дій та перетворення контролю в дієву складову управлінського процесу. Рейтинг-контроль надає такі можливості: забезпечення гнучкості та індивідуальності оцінювання компетентностей учнів; відображення фактичного рівня підготовленості кожного учня; забезпечення психолого-педагогічної об'єктивності оцінки викладачами компетентностей учнів; стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учнів; посилення зацікавленості учнів у процесі навчання.

Важливими в контролі та оцінюванні є навчальна та контролююча функції, що спрямовані на сприйняття, усвідомлення, запам'ятовування і самостійне поглиблення, закріплення і застосування знань на практиці. Саме контроль та рейтингова система оцінювання стимулюють учня до систематичної навчальної діяльності. До контрольних заходів належать поточний, модульний та підсумковий контроль.

Модульна технологія навчання передбачає введення рейтингового оцінювання навчальної діяльності учнів із метою об'єктивного визначення рівня підготовленості учнів на певному етапі навчання, оволодіння системою компетентностей. Основою рейтингової системи оцінювання є поопераційний контроль і накопичення поточних рейтингових балів у кожному модулі за різнобічну пізнавальну діяльність.

Поточний контроль – оцінювання засвоєння учнем навчального матеріалу під час проведення кожного аудиторного навчального заняття (наприклад, опитування учнів на заняттях, перевірка та прийом звітів із виконання лабораторних робіт, тестування тощо). Засоби контролю визначаються викладачем [2].

Модульний контроль проводиться в письмовій, письмово-усній, усній формах або автоматизованими навчальними комп'ютерними системами.

Під час оцінювання також може здійснюватися не лише визначення рівня знань та вмінь, але й коригування тверджень, уявлень, висновків. Крім того, контроль сприяє повторенню й узагальненню, умінню використовувати одержану інформацію. Оцінювання допомагає встановити рівень засвоєння знань і володіння вміннями та навичками, а також ступінь їх розвитку та застосування сформованих компетентностей у практичній діяльності.

Особливостями модульного контролю є: зацікавленість учнів в одержанні високої оцінки, особливо тих, у кого високий рейтинг із попередніх модулів; посилення мотивації в навчанні, самостійній роботі, самоконтролі й самокорекції знань та вмінь. Модульний контроль проводиться за навчальним матеріалом, віднесеним до відповідних модулів згідно з навчальним планом та індивідуальним навчальним планом. Письмова компонента модульного контролю є обов'язковою та проводиться шляхом виконання контрольних заходів.

Для проведення модульного контролю кафедра готує варіанти контрольних завдань, що мають бути однаковими або рівноважними. Структура завдання, система та критерії оцінювання результатів їх виконання розглядається цикловою методичною комісією та затверджуються заступником директора. Підсумковий контроль проводиться наприкінці вивчення курсу (семестровий контроль, іспити, атестація учня).

Серед форм контролю знань для учнів найбільш поширеними є: контрольна модульна робота, захист лабораторного модуля, реферат, аналітичний огляд, захист індивідуального завдання, практична контрольна модульна робота, захист курсового проекту (роботи), захист звіту про виробничу практику, захист звіту про науково-дослідну роботу тощо.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни – це бали, які отримує учень за певну навчальну діяльність (за наслідками модульного контролю, за виконання індивідуальних семестрових завдань, передбачених робочим навчальним планом, бали за колоквиуми, звіти та захист лабораторних робіт, а також за результатами поточного контролю на практичних і семінарських заняттях тощо). Ефективність рейтингової системи полягає в тому, що вона, по-перше, враховує поточну успішність учня і тим самим значно активізує його самостійну роботу; по-друге, більш об'єктивно й точно оцінює знання учня за рахунок використання 100-бальної шкали оцінок; по-третє, створює основу для

диференціації учнів, що дуже важливо у переході на рівневу систему навчання; по-четверте, дозволяє одержати конкретну інформацію про виконання кожним учнем графіка самостійної роботи.

Тестовий контроль посідає особливе місце серед засобів перевірки знань. Його відрізняє, перш за все, об'єктивність результатів. Тест у перекладі з англійської мови *test* означає іспити, випробування. Тестування – це визначення рівня підготовленості людини в певній галузі знань, психологічного, фізичного й розумового стану, професійної придатності, обдарованості та інших якостей особи за допомогою системи спеціально підготовлених завдань. Тестування можна використовувати: для самостійного оцінювання учнями знань; для вхідного (базового) контролю; при допущенні учня до нового модуля (теми); для поточного контролю; для рубіжного (підсумкового контролю); контролю «виживаності» знань.

Види тестів: тести досягнень – призначені для з'ясування рівня засвоєння знань та вмінь; тести інтелекту – для з'ясування стану мислення, пам'яті, уваги та ін. характеристик психологічного розвитку особи. У контролі знань, умінь та навичок здебільшого використовуються такі тести: нормативно-орієнтовані тести – дозволяють порівнювати навчальні досягнення (рівень підготовки, рівень професійних компетентностей) окремих учнів один з одним; ситуаційні – критеріально-орієнтовані тести досягнень, складаються з цілеспрямованих наборів тестових завдань, призначених для оцінювання рівня сформованості знань щодо орієнтувальних основ дій, що є адекватними діяльності вирішення проблемних ситуацій, що властиві майбутній соціальній і виробничій діяльності випускників ПТНЗ. Кількість та форми тестових завдань можуть бути різноманітними. Можливе використання тестових завдань однієї форми. Порядок розміщення тестових завдань у ситуаційному тесті визначається діями, які учень має здійснювати для вирішення проблемної ситуації.

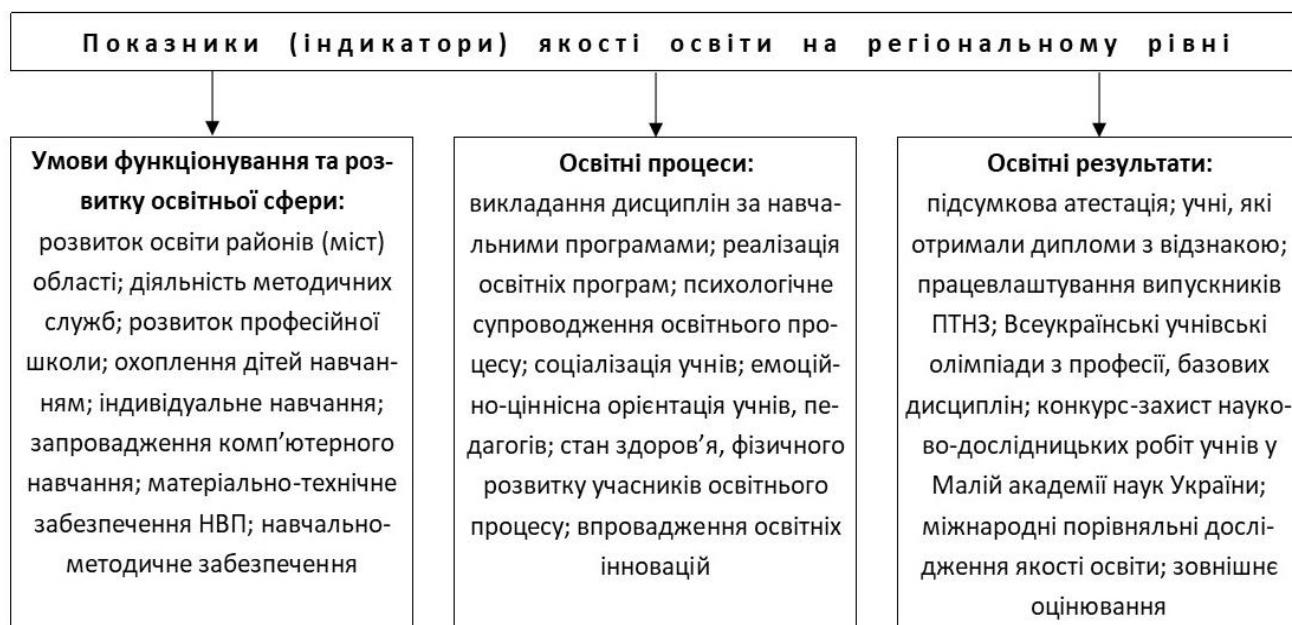

Рис. 1. Показники якості освіти на регіональному рівні

Висновки. Моніторинг в освітній діяльності – це забезпечення єдиного підходу в оцінюванні компетентностей учнів. Ефективний моніторинг є засобом мотивації викладачів до продовження освітньої діяльності. Моніторинг дає змогу вчасно виявити негативні тенденції, проблеми в освітній діяльності й знайти шляхи їхнього розв'язання. Основними вимогами щодо проведення моніторингу є: об'єктивність: максимальне виключення суб'єктивних оцінок; облік усіх результатів (позитивних і негативних); створення рівних умов для перевірки усіх учнів; валідність: повна й усебічна відповідність пропонованих контрольних завдань досліджуваному матеріалу, чіткості критеріїв вибору й оцінювання, можливість підтвердження позитивних чи негативних результатів різними засобами контролю; надійність: стійкість результатів одержаних під час повторного контролю та у проведенні контролю внутрішніми та зовнішніми експертами; систематичність: проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та системі. Для робочих спеціальностей основними вимогами є: володіння професійними компетентностями та розуміннями сучасних науково-технічних, суспільних і соціальних проблем; уміннями застосовувати набуті знання у професійній діяльності; здатність ефективно працювати в колективі; здатність навчатись упродовж життя; володіти професійною та загальною культурою тощо.

Список використаних джерел:

1. Глуханюк В.М., Соловей В.В. Структура професійно-педагогічної культури вчителя трудового навчання в умовах компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. Вип. 58. С. 68-76.
2. Глуханюк В.М., Соловей В.В., Шевцова Л.О. Метод проектів як основа професійної підготовки вчителя трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. 2. С. 68-71.
3. Гуревич Р.С., Гаркушевський В.С., Цвілик С.Д. Формування графічної культури майбутніх учителів технологій у педагогічних ВНЗ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 45. С. 66-72.
4. Марущак О.В. Структура системного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. Вип. 41. С. 394-399.
5. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І. Локшиної. К.: К.І.С., 2004. 128 с.
6. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки. URL: <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>
7. Цвілик С.Д. Методологія наступності у практичних формах організації навчального процесу. *Актуальні проблеми трудової і професійної підготовки молоді*. Вінниця, 2003. С. 117-121.
8. Шимкова І.В., Цвілик С.Д., Гаркушевський В.С. Модернізація професійної і технологічної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку STEAM-освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2019. Вип. 1(19). С. 152-159.
9. URL: www.nmu.org.ua/ua/content/.../monitoring_jakosti_osvitu.php.